

MILTON FRIEDMAN
KAPITALİZM VE ÖZGÜRLÜK
(Capitalism and Freedom)

Altın Kitaplar, Kasım 1988, 326 s.

Ercan EREN*

M. Friedman, J.M. Keynes ve F.A. Von Hayek'le birlikte 20. yy'da en çok sözü edilen iktisatçı bilim adamlarından bir tanesidir. Friedman'ın bir diğer önemi "Keynesçi İktisat"ın doruk döneminde bile liberalizmi savunan az sayıda kişilerden biri olması ve yükselişini görmesidir. Liberalizmin manifestosunu yazanlardandır.

İktisatta, Friedman çok çeşitli yönlerden tartışılır. Bunlardan birisi K. Popper-Friedman ilişkisi üzerinedir. Liberal görüşlerinin uyumu bir yana, Friedman Popper'in iktisattaki temsilcilerinden bir tanesi olarak (diğeri T.W. Hutchison) kabul edilmiştir. 1953'de yayınlanan ünlü makalesinde Popperci metodolojiyi ve yanlışlamacılığa yakın görüşleri savunmuştur. Son on-onbeş yıldır yapılan yorumlarda *temsilcilik* konusunda kuşkular artmaktadır. Friedman'ı Enstrümantalizm (aletçilik) içinde değerlendiren görüşler ağırlık kazanmaktadır. Hemen belirtelim Friedman'daki enstrümantalizm kurumlar, koşullar değiştiği için değil, öndeyi için işe yaramadığından kuramların terki anlamındadır. Friedman bu yorumlamayı kabul etmiştir.

İktisatta Friedman'ın bir diğer yeri ve önemi iktisat kuramına katkılarıdır. Bunların belli başlıcaları Tüketim Fonksiyonu, Miktar Kuramının Yeniden Yorumlanması, Para Talebi Kuramı, Doğal İşsizlik Oranı, Amerikan Para Tarihi alanındaki çalışmalarıdır. Tüketim fonksiyonunda S. Kuznets, J. Duesenberry, A. Ando ve F. Modigliani'nin katkılarıyla geliştirilen mutlak gelir, göreceli gelir ve yaşam boyu gelir ile tüketim arasındaki ilişkiye sürekli gelir açısından yaklaşmaktadır. Miktar kuramının yeniden yorumlanması, para talebiyle birleştirilerek miktar kuramının para talebi kuramı ve paranın dolaşım hızı analizine indirgenmesidir. Bu son yaklaşımı iktisat politikası görüşlerinin kalkış noktasını oluşturmaktadır. Doğal işsizlik oranı, (hidrolik) Keynesçi Phillips Eğrisi Yaklaşımı ve işsizlik-enflasyon negatif ilişkisi görüşünü eleştirmek amacıyla geliştirilmiştir.

Friedman'ın iktisatta bir diğer önemi iktisat politikası konusundaki görüşleridir. İktisat politikası yaklaşımı iktisat kuramı bazında ileri sürülür. İktisat kuramı-öndeyi ilişkisi temelinde politika önerilerinde bulunulmalıdır. Varılan sonuç klasik liberalizmden farklı olarak devletin ekonomiye müdahale gerçeğini yadsımadan kuram-öndeyi ilişkisine bağlı olarak politika önerilmesidir. Aslında kuram çoğu noktada devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkmaktadır. 1970'lerde ortaya çıkan *Yeni Klasik İktisat* daha sofistike ekonometrik teknikler kullanarak, adaptif

* Doç. Dr.; U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

beklentiler yerine rasyonel beklentilerden hareketle Friedman'da elde edilen sonuçları biraz değişik yönden elde edecektir (Marshallcı kısmi denge ve hidrolik Keynesci yöntem yerine, Walrasçı genel denge analizi ve Avusturya Okulu'ndan faydalanması gibi).

Elimizdeki "Kapitalizm ve Özgürlük" yapıtı Friedman'ın 1950-1960 yıllarındaki konferanslarından derlenmiştir. Kuramsal olmaktan çok liberalizmin manifestosu niteliğindedir. Bir anlamda biraz önce kısaca açıkladığımız felsefi, kuramsal ve politik tutumun bildirge haline getirilmiş biçimidir. Yapıtı sonuç dahil on üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde siyasal özgürlüğün gerekli koşulunun ekonomik özgürlük olduğu belirtilerek, iktisadi liberalizmin önemi vurgulanmaktadır. İkinci bölümde devletin rolü tartışılmakta ve devletin yönlendirmesi yerine hakem rolünün gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Üçüncü bölümde Friedman, ünlü büyüme kadar para arzının artırılması ve istikrar görüşünü özetlemektedir. Dördüncü bölümde dış ekonomik ve parasal ilişkilerin liberalizasyonun önemi ve liberalizmdeki yeri vurgulanmaktadır. Beşinci bölümde kamu harcamalarında denge ve istikrarının önemi incelenmekte ve Keynesçi Çarpan analizi çeşitli yönlerden şiddetle eleştirilmektedir. Altıncı bölümde devlet eğitim ilişkisi, eğitimin özelleştirilmesine ağırlık verilerek irdelenmektedir. Yedinci bölümde kapitalizm-ayrımçılık ilişkisine değinilmekte, kapitalizmin ayrımcılığı arttırmadığı, hatta azalttığına dikkat çekilmektedir. Sekizinci bölümde tekel olgusu incelenerek, tekelin istenmeyen bir durum olduğu belirtilmekte, fakat özel tekelin devlet tekeline nazaran ehveni-şer olduğu ileri sürülmektedir. Dokuzuncu bölüm bir önceki bölümlerle yakından bağlantılıdır. Çalışma ruhsatı sorunu incelenmekte ve eleştirilmektedir. Onuncu bölümde gelir dağılımı "eşitsizliğin nasıl eşitlik sağlayacağı" görüşü çerçevesinde değerlendirilmektedir. Onbirinci bölümde 20. yy'daki yaygın sosyal refah görüşleri eleştirilmektedir. Onikinci bölümde yoksulluk ve kapitalizm arasındaki ilişki çeşitli yönlerden incelenmektedir.

Bu kısa tanıtımda kitabı ayrıca değerlendirmek olanaklı değil. Ama iki noktaya dikkat çekmek istiyoruz. Birincisi Friedman'ın tekelleşme, yatay ilişkilerin yanında dikey ilişkilerin artan rolü gerçeğine rağmen 19. yy. liberalizmine duyduğu özlemdir. İkincisi liberalizm, değişim ve özgürlük ilişkisi üzerinedir. Friedman'da da diğer Neo-klasik iktisatçılar gibi daha çok değişik ilişkilerine ağırlık verilmektedir. Üretim ve yatırım ayrıca incelenmemektedir. Üretim olmayınca kapitalizm-özgürlük bağlantısını kurmak kolaylaşmaktadır. Ama Keynes'de (Marx'da biraz değişik açıdan benzer sonuçlara ulaşmıştır) yapıldığı gibi üretim ve yatırım analize katıldığında kapitalizm-özgürlük çıkarsaması, belirsizlikle bütünleşerek kapitalizm-bunalım ilişkisine dönüşebilmektedir. Bu anlamda belkide *özgürlük için kamu müdahalesi (iktisat politikası) gerekmektedir*. Yani yalnız kaynak dağıtım değil, kaynak yaratma etkinliği açısından kapitalizm, özgürlük ve müdahale ilişkisine yaklaşmak gerekmektedir. Bunlar birbirini dışalamaz, tersine tamamlarlar.

Üretim ve yatırım sorunu açısından bakıldığında Friedman'ın kurduğu ilişkiler ve vardığı sonuçlar çok tartışmalıdır. Kanımızca değişim ve özgürlük, üretim sorunundan bağımsız tutulamaz. Bütün bunlardan öte *Kapitalizm ve Özgürlük* kitabını, Friedman'ın Türkçeye çevrilen ilk yapıtı olması, düşüce geçse de Yeni-liberalizm-Friedman bağlantısının yakalanması açısından özellikle öneririz. Ayrıca Avusturya Okulu iktisatçıları kadar olmasa da, yöntemsel ve politik bireysellikliğin anlaşılması açısından kitap iyi örneklerinden bir tanesidir.